

τ Veronikan

Nr 4/2010

T-Veronikan ges ut av Örebro Läns Botaniska Sällskap. Bidrag till tidningen, synpunkter på innehållet och tips om botaniska händelser mottages tacksamt av redaktionen. Citat ur T-Veronikan får göras, om källan anges. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Ansvarig utgivare

Per Erik Persson

Redaktion

Ingrid Engström 019-25 02 01
sven.engstrom@app.ephone.se

Arne Holmer 0582-407 58
arne.holmer@telia.com

Åke Lindström 019-24 40 49
ake.lindstrom38@telia.com

Björn Nordzell 019-24 40 31
bjorn.nordzell@telia.com

Layout och materialmottagare:
Lena Bjärmark 0587-137 70
eller 0701-75 7125
bjarmark@gmail.com

Omslagsbilder

Ängsvädd *Succisa pratensis* finner man i många olika biotoper på frisk-fuktig mark. Blommar först i slutet av juli, vilket i gamla tider gav en signal till bonden att slåttern kunde börja. Överlevde lieslåttern genom sin förmåga att skjuta nya, rikt blommande skott från lågt sittande tillväxtpunkter. Har en kort, liksom tvärt avskuren jordstam. Ett gammalt namn på blomman var "djävulsbett". Enligt en folksägen var det den onde som hade bitit av roten, för att den hade visat sig vara till nytta för människan som ett utmärkt läkemedel mot olika hudsjukdomar.

Vårbrodd *Anthoxanthum odoratum* växer på torr, frisk, mager mark. Vårbrodden har en god förmåga att hushålla med näringsämnen, särskilt kväve, och har en stor del av bladmassan nära marken. Klarar därför utmärkt konkurrensen på slätterängar. Ger höet en väldoft av kumarin.

Text och illustrationer: Björn Nordzell

Manusstopp för T-Veronikan

nr 1/2011 14 jan

Utgivningsplan:

4 nr, febr, april, sept, dec

Annonspriser, kr:

	1 inf	2-4 inf
Helsida	1000	800
Halvsida	700	600
Kvartssida	500	400
Åttondel	350	300

ISSN 1402-2419

Ordföranden har ordet

Per Erik Persson. Foto: Björn Nordzell

Bergslagens lönnar

Det är senhöst. Lönnarna har fällt sina stora gulröda löv och lönnäsorna singlar ner och ligger tätt på gräsmattorna. Små flockar av domherrarna kommer fram och äter de stora platta fröna som sitter vid basen i lönnäsorna. Det gör att fröna kommer mot marken när lönnäsorna faller och nästa vår gror frön i stor mängd.

Lönnen var det lövträd som förr i världen mest planterades vid gårdar och i byar i Bergslagen och ännu ger sin karaktär åt landskapet. De är ståtliga träd med bulliga kronor och som färgar i gult och rött på hösten.

Lönn liksom våra andra ädla lövträd har som vilda nordgräns vid "limes norrlandicus". Längre norrut finns bara spridda förekomster i varma lägen som sydvästberg och liknande. Planterade är Härnösand den nordligaste staden vid kusten i Norrland med stora ädla lövträd med rundade kronor. Längre norrut är det björk och poppel med spetigare kronor i stadsmiljöerna.

Lönnsläktet är stort med tiotals arter i Nordamerika och Ostasien. En del av dem ser vi i parker och trädgårdar. Men här är det vår vilda lönn som det handlar om.

I lövsprickningen har de tätt med gulgröna blomklasar med gott om nektar i blommorna. Vid den gård Vena i Viker där jag föddes och växte upp stod ett par väldigt stora flerstammiga lönnar som vårdträd på gårdsplanen. Den ena finns ännu kvar. När de blommade var det myriader av humlor, bin, getingar och andra insekter som suger nektar. Ljudet av alla surrande insekter fyllde luften. Jag vet inte om något annat lövträd som blommar vid den tiden och som lockar så mycket surrande insekter som lönnarna.

Lönnen borde få mer uppmärksamhet. Har man i någon omfattning studerat mängd och

mångfald av insekter när de blommar? Den stora produktionen av nektar i lönnblommorna borde också gynna pollinerande insekter som på våren här får ett bra tillskott av näring. Almsjuka och askskottsjuka dödar alm och ask. Men lönnarna är tåliga träd utan den typen av sjukdomar. Vissa år är bladen svartfläckiga av löntjärfläck utan att störa dem. Men som ädelt lövträd blir den inte så gammal, inte mer än 100 - 150 år. Gamla lönnar dödas ofta av vedsvampar som också angriper den friska veden och bildar vitröta.

I Bergslagen planteras inte längre så mycket lönnar. Men det borde vi ändra på. Plantera mer lönn, och inte bara i Bergslagen, både vid gårdar och i tätorter. Den är ett viktigt kulturhistoriskt inslag i landskapet som också gynnar mängd och mångfald av insekter varav en del viktiga pollinerare. Det är friska träd utan sjukdomar som dödar träden.

Tänk på att få höra insektsurret i trädkronorna när de blommar i lövsprickningen, se höstens starka färgning i gult och rött och gå i mattor av prasslande lönnlöv under träden på senhösten.

Besök vid Bonstorps och Mellringe jord- och komposthögar under 2010

Text & färgbilder (se sid 11) Åke Lindström, svartvita bilder Arne Holmer

Det har visat sig att de intressanta fynd av ruderatväxter och utkastade, utkomna eller förvildade växter som vi gjort här i Örebrotrakten, speciellt på kompostlimpor, gatsopshögar och jordhögar i f.d. grusgroparna vid Bonstorp och Mellringe, har väckt intresse hos landets mer avancerade komposthögs- och soptippsbotaniserande botanister. Detta år har det därför varit särskilt många besök av dessa specialister på genomresa. Jag tänkte därför berätta vad som hänt 2010 och lista alla arter som påträffats och då har jag i många fall hämtat information från Artportalen. Själva nöjer vi oss här i Örebro för det mesta med att registrera, insamla och rapportera de arter som har blommor och/eller frukter och är ovanliga. Besökande specialister antecknar däremot ofta alla arter de ser och har sällan svårigheter med att artbestämma små ynka skott eller några få blad som sticker upp ur jorden/komposten. Lika ofta kan det dock vara så att besökare endast rapporterar ett urval arter i Artportalen. Därför blir artlistorna nedan vid varje besök ej med säkerhet fullständiga.

Bonstorps f.d. grusgrop:

Säsongen inleddes med att jag gjorde ett besök där den 23 maj för att söka efter intressanta värväxter. Strängt taget årligen träffar man under våren numer på åtminstone ett ex av **sorklök** *Allium hollandicum*, så också i år. Denna lök heter i Artportalen fortfarande kirgislök, men Erik Ljungstrand har föreslagit namnet sorklök eftersom den inte finns vildväxande i Kirgisien utan framodlats som en hybrid i Holland, och eftersom den ibland planteras för att dess lukt håller sorkar borta. Övriga arter som jag antecknade var blommande hjärtbergenia *Bergenia cordifolia*, blommande rabarber *Rheum rhubarbarum*, löktrav *Alliaria petiolata* litet här och var på högarna samt en vacker tuva med randgräs *Phalaris arundinacea* 'Picta'. Dessutom hittade jag fruktkroppar av två arter "komposthögssvampar", **champinjonfjällskivling** *Leucoagaricus leucothites* var. *leucothites* och **tidig åkerskivling** *Agrocybe praecox*.

Nästa besök gjordes den 28 juli av Göran Frisk och Kristina Nyberg Frisk. I Artportalen ser jag att de gjorde ett mycket trevligt fynd av **praktklocka** *Platycodon grandiflorus*. I deras rapport finns också ett foto av denna som bilaga. Denna art verkar i Sverige bara vara funnen några få gånger utanför odlingar, kanske för att den sällan används. Erik Ljungstrand har vid ett senare besök bekräftat artbestämningen.

För övrigt antecknade de följande för 2010 nya arter i denna grop:

ekorrkorn	vinranka	potatis	kardvädd
studentnejlika	norsk fingerört	gurkört	ringblomma
fänrikshjärta	klöveroxalis	jätteverbena	taggsallat
kaukasiskt fetblad	stockros	lejongap	pärleternell
klättervildvin	rosendunört	strandveronika	

Den 6 augusti gjorde jag mitt andra besök i gropen och hittade strax en storblommig blåklocka som jag inte kände igen. Detta var ju något nytt och intressant. Då var jag ovetandes om att praktklockan redan var upptäckt, dock ännu inte rapporterad i Artportalen. Jag tog ett av exemplaren som belägg och skall som vanligt efter lämplig tid i pressen skicka den till Riksmuseet. Jag gjorde också en del andra intressanta fynd. En halvmeterhög "veronika" trodde jag var kransveronika *Veronicastrum virginicum* som jag hittade där 2008, men Erik Ljungstrand kunde vid ett senare besök genast ombestämma den till **asiatisk kransveronika** *V. sibiricum*. Ytterligare en art var ny för mig och kanske för Närke: **triangeloxalis** *Oxalis triangularis*, en art från tropiska Sydamerika

som hos oss odlas som rumsväxt. Den på komposthögar sällan funna **violverbena** *Verbena rigida* blommade rikligt på samma plats där jag upptäckte den förra året, medan **skålört** *Silphium perfoliatum* fanns med sex blommande ex på en komposthög flera hundra meter från förra årets fyndplats. **Flikbjörnbär** *Rubus laciniatus* såg jag på flera högar och den har jag inte sett tidigare i grusgroparna i Örebrotrakten. **Vinrankan** *Vitis vinifera* som bredde ut sig på toppen av en av högarna var imponerande stor, täckte ca 15 m².

Övriga arter som jag antecknade var:

hönshirs	kermesbär	jättebalsamin	liten kardborre
kanna	löjtnantshjärta	blekbalsamin	vanlig gråbo
parkslide	flocknäva	citronmeliss	jordärtskocka
jätteslide	jättenattljus	kungsmynta	solros
svinmålla	höstflox	lammöron	kanadensiskt gullris
vägmålla	blågull	jätteloka	vanlig renfana

Den 21 augusti besökte Owe Rosengren dessa jord- och komposthögar och rapporterade i Artportalen en hel del nya arter för året. Bl.a. hittade han **röd sköldpaddsort** *Chelone lyonii* som vi såg där förra året, men han fann även två nya arter som ingen sett där förut, **gladiol** *Gladiolus hortulanus* och **blomsterkarpifol** *Lonicera x heckrottii*.

Övriga arter i hans rapport som var nya för året var:

hirs	rönnspirea	rosenmalva	trädgårdsveronika
silverarv	rosenspirea	myskmalva	palsternacka
såpnejlika	blomsterlupin	vanlig rödmalva	snöbär
akleja	vit sötväppling	fackelblomster	knölklocka
skelört	ryssgubbe	praktlysing	rödfibbla
höstkärleksört	revormstörel	gulsporre	
tok	rävtörel	småsporre	
hallon	pensé	bredbladig strandveronika	

Dagen därpå, den 22 augusti, hade Anders Svenson och Håkan Andersson vägarna förbi och gjorde ett uppehåll i denna grusgrop. De hittade många helt nya arter för området såsom **italiensk klematis** *Clematis viticella*, **luftpion** *Paeonia lactiflora*, **manchurisk valnöt** *Juglans mandshurica*, **svartaronia** *Aronia melanocarpa* och **oleander** *Nerium oleander*. Det sistnämnda fyndet är än så länge det enda i hela landet som finns rapporterat till Artportalen. Den är dock funnen åtminstone en gång tidigare, i Skåne 2000 på en trädgårdstipp. Gruppen fann också två arter av **kallaväxter**, familjen *Araceae*, som de ännu inte lyckats säkert artbestämma.

Övriga årsnya arter på deras lista var:

en funkiaart	vildvin	praktspirea	syren
kalmus	rödek	indiankrasse	bergnepeta
blekag	jättedaggkåpa	rosettoxalis	krusmynta
kärrkavle	japansk klätterros	asklönn	rosentry
stor ormot	klasespirea	rysk lönn	
purpurklätt	hybridspirea	pricknattljus	
hackberberis	blekspirea	penningblad	

Owe Nilsson besökte gropen som hastigast den 28 augusti. Då upptäckte han i fuktig gräsmark intill en av kompostlimporna **jätteslok** *Melica altissima*, en artbestämning som Erik Ljungstrand vid ett senare besök preciserade till *M. altissima* var. *atropurpurea*. Dessutom hittade Owe under sitt besök ett litet träd av **jättepoppel** *Populus trichocarpa* och intill en av högarna **månads-smultron** *Fragaria vesca* var. *semperflorens*.

Nya arter för året på Owe's lista blev:

jättegröe	vanlig kärleksört	revfingerört	malört
buketthirs	sibiriskt fetblad	rosenvial	åbrodd
fiskmålla	stor fetknopp	hästkastanj	mattram
rödmålla	plymspirea	pepparmynta	

Sedan var det dags för Leif Fransson, Arne Holmer och mig att göra ett besök den 3 september. Vi såg förstås många av de arter som redan var funna men hittade också några för året nya arter, såsom:

lövbinda	gul nunneört	vit spikklubba
tandad tomtskräppa	sandsenap	kaplobelia
trolig toppamarant (röd)	kapkrusbär	vitpytta

Den 10 september mellanlandade Erik Ljungstrand i Örebro för att nästa dag fortsätta till Botaniska Sällskapet i Stockholm Adventivexkursion i södra Uppland m.m. Vi blev nu några som med spänd förväntan hängde med Erik på en rundtur bland högarna i gropen: Owe Nilsson, Kjell Sundkvist, Leif Fransson, Arne Holmer och jag. En hel del för området nya arter blev det. Erik artbestämde och vi antecknade och fotograferade. Vi hittade 2 ex av **bondpion** *Paeonia x festiva*, dock utan blommor. Vid sidan av svartaronia fann vi nu också **slånaronia** *Aronia x prunifolia*. Sedan också blad av **fransk lungört** *Pulmonaria affinis*, blommande **hällveronika** *Veronica longifolia x spicata* (Eriks namn på denna var *V. x sooiانا*), förstaårsblad av **sträv kardvädd** *Dipsacus strigosus* och blommande **ljusöga** *Buphthalmum salicifolium*. Dessutom kunde Erik demonstrera en **hybrid mellan kanadensiskt gullris och höstgullris** *Solidago canadensis x gigantea*. Erik preciserade också artbestämningen av våra fynd av tok till **trädgårdstok** *Dasiphora fruticosa* ssp. *floribunda*, kungsmynta till **oregano** *Origanum vulgare* var. *prismaticum*. **Rödbrun klöveroxalis** hette *Oxalis fontana* var. *rufa*.

Övriga årsnya arter vi såg var:

jätterams	humle	rödvide	blomstertobak
daglilja	finsk fingerört	korgvide	liguster
grått saltgräs	apel	raps	snårvinda
rödmålla	spärroxbär	sparvnäva	skårvinda
svenskmålla	häckoxbär	blodnäva	murreva
bergenia	daggros	ginnalalönn	fläder
måbär	pimpinellros	parklind	malörtsambrosia
svart vinbär	rosenhallon	ballongblomma	höstaster
krusbär	bukettspirea	gyllenbär	
avenbok	knäckepil	violett spikklubba	

Den 18 september fick gropen ett återbesök av Anders Svenson, nu med några botanistvänner, Bengt Nilsson från Blekinge samt Charlotte Wigermo och Åke Svensson från Skåne. Det visade sig att det fanns fler arter att upptäcka. Nya för området var **aklejruta** *Thalictrum aquilegiifolium*,

kinesisk kärleksört *Hylotelephium spectabile*, **purpurapel** *Malus x purpurea*, **grönpil** *Salix x rubens*, **praktbetonika** *Stachys macrantha* och **hybridsnöbär** *Symphoricarpos x chenaultii*.

Nya för året var:

vete	jordgubbe	hybridgullregn
blek fetknopp	glansros	nattljus

Samma dag besöktes gropan av Crister Albinsson som fann en ny art för området, **vipplide** *Aconogonon divaricatum*. Dessutom såg han mellanmalva och vit dunört som var nya för året.

Mellringe f.d. grusgrop

Många av oss som botaniserat i/på Bonstorps grusgrop/-plan, hann också med att samma dag besöka Mellringe grusplan med sina jordhögar, gatsopshögar och kompostlimpor.

Årets första besök som rapporterats i Artportalen gjordes den 28 juli av Göran Frisk och Kristina Nygren Frisk. De antecknade följande arter: purpurklätt, tok, **honungsfacelia** *Phacelia tanacetifolia* (ny för lokalen) och gurkört.

Den 3 september var Arne, Leif och jag där och tog en liten runda Vi hittade blommande **tremastarblomma** *Tradescantia x andersoniana* (enligt Erik Ljungstrand (i brev) är det denna hybrid som vi odlar och som förvildas i vårt land och som vi kallar tremastarblomma, inte arten *T. virginiana*). Den var ny för dessa högar. Dessutom fann vi **lindmalva** *Abutilon theophrasti* och **koreansk anisisop** *Agastache rugosa* som var gamla ”bekanta”. Men där fanns också en högväxt (ca 1 m hög) salvia med breda, hjärtlika blad som vi inte alls kände igen. När Erik Ljungstrand en vecka senare besökte lokalen kunde han inte heller säga direkt var det var för art. Först när han återvänt till Göteborg och kunde jämföra med *Salvia*-materialet i Göteborgsherbariet kunde han bestämma salvian till **paranasalvia** *Salvia guaranitica*. Ett mycket trevligt fynd eftersom Erik inte hade hört talas om att den förut påträffats utanför odlingar någonstans i Norden.

Övriga arter vi antecknade var:

hönshirs	rödmålla	ballongblomma	strimsporre
hirs	rågvallmo	kapkrusbär	solros
buketthirs	fänrikshjärta	vanlig nattskatta	kanadensiskt gullris
blåmålla	jättebalsamin	vitplister	

Nästa besök gjordes den 10 september när Erik Ljungstrand var på besök, då av samma personer som vid Bonstorp. Vi fann då nya arter för året, såsom **ogräsdurra** *Sorghum halepense*, **dadelpalm** *Phoenix dactylifera* (en groddplanta på en gatsopshög på samma ställe som för fyra år sedan), **skuggnäva** *Geranium pyrenaicum* och **äppelmynta** *Mentha longifolia x suaveolens*.

Övriga arter vi stötte på och som var nya för året var:

kanariegräs	rödek	korgvide	bergnepeta
kolvhirs	hampa	videkornell	lammöron
såpnejlika	humle	praktlysing	kardvädd
smällglim	smällspirea	tomat	malörtsambrosia
hjärtbergenia	hybridgullregn	potatis	ringblomma
vattenmelon	robinia	blåeld	

När Anders Svenson och hans vänner från Skåne och Blekinge var på besök den 18 september

så lockades de förstås till denna lokal med den mystiska salvian vi hittat där och rapporterat om i Artportalen. Men de hann tydligen också med att göra en större runda i ”gropen” än vi andra och fann då en hel del nya arter. Nya för lokalen var **jätteslide**, **grönamarant** *Amaranthus hybridus* ssp. *powellii*, **melon** *Cucumis melo*, **sammetsbjörnbär** *Rubus allegheniensis*, **bukettspirea** *Spiraea x vanhouttei*, **björkspirea** *S. betulifolia*, **gulpil** *Salix alba* var. *vitellina*, **kungsschersmin** *Philadelphus pubescens*, **grönmynta** *Mentha spicata* och **rosenstav** *Liatris spicata*.

Övriga arter nya för året var:

havre	vresros	penningblad	fläder
tvåradigt korn	glansros	liguster	parkolvon
parkslide	hybridspirea	citronmeliss	bergklint
häckberberis	praktspirea	krusmynta	hårgängel
löjtnantshjärta	rosenspirea	lejongap	jordärtskocka
vildvin	sydgullregn	dill	
gråal	indiankrasse	rosentry	
häckhagtorn	tysklönn	snöbär	

Tack vare denna hjälp från ”utsocknes” botanister blev det i år en verkligt lyckad inventering av dessa båda lokaler. Vid Bonstorp hittades sammanlagt 210 arter och vid Mellringe 90. Många arter var säkerligen nya för Närke och en art kanske ny för Norden. Vi i Närke tackar för besöken och hjälpen och jag tackar alla gästerna för att jag fått tillåtelse att publicera deras fynd på detta sätt.

Buketthirs *Panicum capillare*

Erik tar belägg av jätteslok *Melica altissima*

Ljusöga *Bupthalmum salicifolium*

Spaning på komposthögar, Bonstorp

Klubbmurkling-lokaler i Närke

[Lars Löfgren lars.lofgren@telia.com](mailto:lars.lofgren@telia.com)

I en tidigare kommentar till fynd av några svampar i bäckar och dråg efterlyste jag (Löfgren 2010) uppgifter om klubbmurkling *Mitrula paludosa*. Följande fynd har jag registrerat i Närke:

Askersund Hammar Ö om Tallhagen 094 516, 1995. Lakahöjderna 163 531, enst. 1995.

Lekeberg Hidinge Lekeberg 704 437, källa, enst. 1990. NNV om Hälshyttan 727 451, nära bäcken 1993. V om Sägaregården 734 464, bäck vid väg 1996 (M. Andersson). *Knista* Dammen 678 407, 1996. *Kvistbro* SV om Axsjöviken i Multen 603 311, skogskärr 1993. Ö om Grindtorp 627 366, skogsdike 1993. Sirsjöarnas SÖ-spets 637 365, 1996.

Örebro Asker Ö om Sandtorp 555 812, skogskärr 1993. *Hovsta* Gröndal 798 670, alkärr, enst. 1995. *Kil* SÖ om Västra Troll-dalen 815 525, 817 523, 818 524, vägdike och dråg 1996. Blackstahyttan Ö om Lövnäset 834 528, bäck 1997. S om Damm-sjön 839 529, 1997. Ullaviklint 839 552, 847 552, bäck och dråg flerst. 1997 (M. Andersson & !). Östra Trolldalens norra infart 847 520, kärr 1996. *Lillkyrka* Rings-mossen 865 829, bäck , täml. rikl. 1989. *Tysslinge* Gården Kärret N om Suttarboda 762 478, 1995. S om Garphytteklint 774 507, 775 507, 777 507, 778 503, bäck m.m., enst. 1994. Garphytteklint V om Flyhagen 780 503, 781 503, 781 506, 782 503, 1994. Ö om Storstenshöjden 783 505, 785 504, 788 503, 789 503, skogsbäck och alkärr 1994. N om Flyhagen 782 510, 787 509, källa och dike 1994. Skvaleberget 787 519, krönkärr 1996. V om Sännaboda 791 503, 792 508, bäck 1994. Ö om Sännaboda 795 515, bäck, enst. 1994. Ö om Falkasjön 797

496, dråg 1994. Ånnaboda 800 510, 803 510, bäck, delvis rikl. 1994. NÖ om Falkasjön 803 498, 807 500, dråg och torvdike 1994. *Ödeby* NV om Karsjö gård 849 774, 1989. Prästmossen 854 785, barrskogsdike, enst. 1992. Opphammar 858 780, 860 783, skogsbäck och källdragslutning 1989.

Arboga Götlunda SV om Orrkilmossen 848 321, dike 1987. Gamla tippen vid Ramstigen 855 924, flygsandfält, källdike 1991.

Följande källor berör klubbmurklingens lokaler i förteckningen:

Opublicerat (ms)

Löfgren, L. ms 1998: *Latorp. Botanisk inventering*. Örebro kommun, Stadsbyggnadskontoret.

Löfgren, L. & Andersson, M. ms 1998: *Kilsbergen. Naturinventering för landskapsplanering*. Örebro kommun, Stadsbyggnadskontoret & Hopajola.

Litteratur

Löfgren, L. 1994: *Garphyttan – Ånnabodaområdet. Naturinventering*. Länsstyrelsen i Örebro län. Örebro

Löfgren, L. 1995: *Väg 50: Nydalen – Brattebro backe. Lokaliseringsalternativ 2. Naturinventering*. Länsstyrelsen i Örebro län. Örebro

Löfgren, L. 1996: *Östra Trolldalen, Örebro kommun. Botanisk inventering*. Länsstyrelsen i Örebro län. Rapport 1996:21. Örebro.

Löfgren, L. 2010: *Apropå bäckspik och bäckmurkling. T-Veronikan 15 (3): 19*. Örebro.

Löfgren, L. & Andersson, M. 1997: *Blackstahyttan. Östra Trolldalen – Södra delen. Botanisk inventering*. Länsstyrelsen i Örebro län. Rapport 1997: 40. Örebro.

Löfgren, L. & Andersson, M. 1999: *Ullaviklint. Örebro kommun. Botanisk inventering. Andra, kompletterade utgåvan*. Länsstyrelsen i Örebro län. Publikation 1999:27. Örebro.

Vattenväxtkursjonen

En fascinerande upplevelse

Text: Ingrid Engström. Foto: Sven Engström

Bland årets exkursioner blev den om vattenväxter en riktig fullträff. Ledare var Cecilia Journath-Pettersson och hennes medhjälpare Henrik Josefsson. Cecilia arbetar på länsstyrelsen i Örebro. Två veckor om året krattar hon vattenväxter, dvs inventerar sådana för att bedöma vattenkvaliteten enligt EU:s vattendirektiv. Det sker enligt standardiserad metod med kratta, vattenkikare och båt i utvalda sjöar. Cecilia kommer att rapportera om resultatet av inventeringarna i ett kommande nummer av T-Veronikan.

Trots mindre inbjudande väder, grått, mulet, regnskurar, +16°, mötte nio deltagare upp vid Tisarstranden. Där är det grunt och näringsrikt, siktdjupet är endast 30 cm. I bottensedimentet finns kreosotrester efter tidigare industriell verksamhet. I detta växer t.ex. slingor, natar och dybladsväxter. Bland natarna, släktet Potamogeton, visade Cecilia på den ganska sällsynta trubbnaten (plattad stjälk, 3 bladnerv, trubbig snärpslida), ålnate (fint sågtandade stjälkomfattande blad) och gäddnate (långa spetsiga snärpslidor). Släktet Potamogeton upptar 20 arter. I Herbariet finns över 600 registrerade kollektorer av detta släkte, Vi som monterar växter i Herbariet har ofta undrat ”varför denna mängd av ointressanta växter?” Cecilia berättade att Potamogeton även hybridiserar. Kanske kan framtida forskning behöva ett stort antal kollektorer för att bringa reda i detta virrvarr. Dessutom försäkras jag – det är en helt annan sak att se levande natar i vattnet än av torkad dy lätt gråfärgade exemplar på ett herbarieark.

Övriga iakttagna arter: kanadensisk vattenpest, hornsärv, andmat, vattenbläddra, dyblad, vattenblink, jättegöre (*Glyceria maxima*, karaktärsart för näringsrika vatten), fackelblomster, strandklo, brunskära, sprängört, vattenmärke, kärrdunört, bredbladigt kaveldun, vattenpilört, knölsyska, frossört, rörflen, igelknopp och sjöfräken. Michael Andersson hittade dessutom räffelsprickling, mikroskopisk svamp, på en alstam i vattenbrynet.

Efter en lång biltur genom skogen var nästa anhalt vid Skåle, där vattnet är näringsfattigt och florans mindre artrik. Allmän dammussla förekom rikligt. Noterade arter: strandpryl, styvt braxengräs, hårslinga, strandranunkel, gräsnate (med undervattens- och flytblad), bladvass, säv, nålsäv, (liten med veka blad som en pensel), i strandkanten pors och ängsvädd.

Cecilia med vattenkikaren,

Ruderatväxter vid Bonstorp och Mellringe

De Vilda Blommornas Dag 2010

De Vilda Blommornas Dag är ett tillfälle för allmänheten att stifta bekantskap med den vilda floran.

Vi tittar ofta på väldigt vanliga växter.

Rapport kommer i nästa nummer.

Svampexkursion i Lejakärret

Ängshävd vid torpet

Ängshävd förr och nu

Text och bild: Björn Nordzell. Färgbilder se sid 14

I bondens landskap i gamla tider gav slåttern foder, som var en förutsättning för att djuren skulle överleva vintern. Slåtter under långa tider sög alltmer ut näringen ur marken. Många växter, som med hjälp av olika strategier klarade slåttern, konkurrerade ut storväxta, näringskrävande arter. När slåtterbruket övergavs till förmån för vallodling, tidig skörd och konstgödning försvann den artrika ängsfloran. Ett skäl till att i mindre eller större skala försöka återskapa ängsmark, är möjligheten att bidra till den biologiska mångfalden.

Ängsbruket i äldre tider. I gamla tiders odlingslandskap låg bondens hus, ladugård och uthus inom den inhägnade inägan. Inägens mark utgjordes till största delen av äng med insprängda mindre åkertegar. Hägnet bestod ofta av en stengårdsgård, uppbyggd av från marken uppbruten sten. Djuren gick under sommaren på utmarken i skogsbete.

Att ängen gav god avkastning var en förutsättning för att djuren skulle få tillräckligt med foder under vinterhalvåret. När ängen nått full tillväxt var det dags för lieslåtter. Att rätt tid för slåtter var inne kunde bonden, om han följde Linnés råd, avläsa i naturen: Ängsvädden, slåtterblomman och slåtterfibblan visade sina första blommor, rödklöverblomman miste sin färg och blev brun, slåttergubbens blad började gulna och ängsskallrans frökapslar började skallra. I södra delen av landet inföll tiden för slåtter i allmänhet i slutet av juli och pågick en bit in i augusti. Det nyslagna höet fick ligga några dagar på marken för att torka och samtidigt skydda stubben mot uttorkning. Efter slutgiltig torkning på hässjor kördes höet till förvaring i ladan. Vinterfodret drygades ut genom omfattande lövtäkt från framför allt lind och ask.

En eller ett par veckor efter slåttern släpptes kreaturen, som länge gått på ett allt magrare skogsbete, in på ängsgärdet för efterbete för att vara i bästa möjliga skick inför den långa vintervistelsen i ladugården.

Den gödsel som kunde tillvaratagas under vintern räckte bara till gödsling av åkertegarna. Ängsmarken fick visserligen en viss gödseltillförsel under efterbetet, men även då bortfördes mer näringsämnen genom betet än vad som tillfördes. Resultatet blev en utmagring av ängsmarken som så småningom tvingade bonden att röja ny mark på utägan. Under senare tider, när det började bli ont om bete i omgivande utmarker, utvecklades också skiftesbruket, där vissa delar av inägan låg i träda eller betades hela sommaren.

Slåtterns inverkan på ängsfloran. I ett växtsamhälle lever växterna i ständig konkurrens – konkurrens om utrymme, näring, ljus och möjligheter till frösättning. På näringsrik, orörd mark dominerar många högväxta, kraftiga örter och gräs, som midsommarblomster, hundloka, älggräs, tuvtåtel och hundäxing, men även lägre växter som gynnas av näringstillgången, som humleblomster, maskros, groblad och teveronika.

På en orörd gräsyta bildar vegetationen vid växtsäsongens slut en tjock matta av vissnande växter, kvävande lägre och känsligare växter och hindrande ljuset att tränga ned mot markytan.

På slåtterhävdad ängsmark ändras konkurrensförhållandena radikalt. Den kraftigaste störningsfaktorn är själva slåttern: växterna skärs av med ett skarpt snitt 10-12 cm ovanför marknivån.

Höga växter, med större delen av bladmassan på övre delen av stjälken, förlorar en hel del av sin vitalitet och därmed sin konkurrenskraft mot lägre växter med andra krav.

Olika växter kan ha olika strategier för att överleva på slåttermark. Att vara så liten att man klarar sig nästan helt intakt under den skarpa lien är en enkel lösning. Blodrot, ängsviol och jungfrulin klarar sig bra av detta skäl. Många av ängens växter är solälskande.

Svinrot

Ljusinsläppet ökar väsentligt närmare markytan såväl efter slåttern och efterbetet på eftersommaren som på våren innan den nya växtsäsongen tar fart.

Att ha en bladrosett är ett viktigt skydd i slåttermarker. Gullvivan, slåtterfibblan, slåttergubben, och svinroten klarar sig bra med hjälp av sina bladkransar nära marken.

Att ha krypande utlöpare som rödsvingel, rödven och vitklöver är en annan värdefull strategi för överlevnad.

De ettåriga växternas frukter måste ha hunnit mogna och antingen redan hunnit spridas före slåttern eller falla ur sina fruktgömmen medan höet torkar på marken. Fältgentiana och ängsskallra är exempel på sådana ånnueller. De betande djurens klövar river upp blottor i marken, vilket kan vara gynnsamt för frönas groning och många frön trampas ned i jorden.

Ängshävdens avveckling. Ängshävden enligt gammal tradition kom så småningom att successivt förändras. Brist på utmarksbete tvingade bonden att låta djuren beta större delen av sommaren på vissa delar av ängsmarken och åkermarken fick tidvis ligga i träda för att återhämta sig. Den mest radikala förändringen inträdde under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Åkerarealen ökade kraftigt på ängens bekostnad.

Rationell vallodling ersatte ängshävden när det gällde att producera vinterfoder till djuren. Vallens skördetid förslades redan till senare hälften av juni då växternas proteinhalt alltjämt var hög. Bruket av konstgödsel började i liten skala redan i slutet av 1800-talet men fick ett kraftigt lyft under 1950-talet. Arealen för hävdad äng har minskat i snabb takt, kvar finns mindre än en promille av vad som tidigare funnits under hundratals år. Ängsmarken har planterats med skog, blivit åker eller betesmarker.

Ängsbruk för den biologiska mångfalden. Axsjöfallet, det torp som jag förvärvade 2001, ligger i Lerbäcks socken ca 4 mil söder om Örebro. Den senast fast boende innehavaren, flyttade från torpet i slutet av 1950-talet. Familjen hade haft djur i ladugården, bl.a. en dragoxe, och torparen arbetade, förutom med det egna hemmanet, med körslor av timmer och torv. Sedan det gamla paret flyttat till äldreboende var torpet uthyrat av markägaren, skogsbolaget, till sommargäster. En stor del av den gamla betesmarken planterades med skog men runt byggnaderna fanns alltjämt öppen men alltmer igenväxande ängs- och hagmark. Den ganska grova gräsvegetationen med inblandning av framför allt midsommarblomster och hundloka skuggades på många ytor av mindre grandungar, stora tallar, grova aspar, askar och mattor med örnbräken. Märkligt nog var ask det helt dominerande trädslaget.

Mitt restaureringsarbete började med avverkning av samtliga tallar och granar, några björkar och gamla askar och ringbarkning av ett antal aspar för senare fällning. Studier av Naturvårdsverkets litteratur om ängar och ängsrestaurering, rådgivning av Länsstyrelsens representant Inger Holst och inköp av en slåtterbalk blev nästa steg i förändringsarbetet.

En positiv effekt av trädfällningen var ett betydligt ökat ljusinsläpp, en negativ den s.k. röjgödslingen – en mängd lagrad näring i trädens utbredda rotsystem frigörs, vilket markvegetationen tacksamt tillgodogör sig. När den årliga slåttern kommer igång tar det därför tid innan den eftersträvade utmagringen av marken ger synlig effekt på vegetationen.

Sen slåtter med början omkring 25 juli med hjälp av slåtterbalk, som är att likna vid en motordriven lie, vändning och därefter bortförsel av höet inom 3-4 dagar, startade 2003. Slåtterbruket har sedan dess årligen följt samma mönster. Under de tre senaste åren har jag också lyckats ordna efterbete på två större ängsytor. Ett tillfälligt elstängsel har satts upp och en ko och en oxe, inlånade från en ladugård i grannskapet, har fått beta av varje äng ca tio dagar.

Biologisk mångfald. Gödslad, kväverik gräsmark med god produktion är ofta artfattig i jämförelse med magrare mark. En

Slåtterbalk

kvadratmeter gödslad mark kan innehålla c:a 15 kärlväxtarter medan en motsvarande mager yta kan uppvisa ända upp till 40 arter. Gamla tiders bonde strävade efter en så stor volym hö som möjligt, därav den sena slåttern. Den vackra, artrika örtfloran var en följd av den successiva utmagringen och knappast något som bonden eftersträvade. Säkert hade han mycket hellre önskat en betydligt frodigare växtlighet, artrikedomen hade knappast någon betydelse.

I våra tider då vår natur börjar utarmas och alltmer täcks av monokulturer ser vi på ängen med andra ögon än gamla tiders bönder som slet för sitt levebröd. Den biologiska mångfalden har blivit något som alla vi, som tror på vår naturs stora värden, vill kämpa för. Den blommande ängens estetiska värden är naturligtvis något som vi också vill kunna glädjas åt.

Hur har då vegetationen på mitt lilla hemman förändrats under de sju år som gått sedan slätterhävden tog sin början?

Efter avverkningen står de kvarvarande träden i grupper, som ger en begränsad effekt på ljusförhållandena och solexponeringen. Asken som trädslag har flera fördelar - sen lövsprickning och glest lövverk ger gott ljusgenomsläpp, snabb lövnedbrytning under höst och vinter gör lövkrattning och fagning helt överflödig. En katastrof hotar dock trädslaget - årsskotten vissnar och dör av svampangrepp och trädets livskraft minskar successivt. På min mark finns hårt angripna träd, som kämpar för sin överlevnad, träd som är måttligt angripna och några träd som verkar helt oberörda. Framtiden får visa hur det hela slutar.

Efterbete

Örnbräkenmattorna har plågats ihjäl genom att stjälkarna knäckts i flera omgångar under växtperioden.

Röjgödslingen fick naturligtvis till en början en bromsande effekt när det gällde att minska näringsförrådet i marken. Men successivt har en förändring inträtt. Flera växter har tacksamt utnyttjat det ökade ljuset och den minskade konkurrensen från stora, krävande grannar: Gullvivan, som har dubbla strategier, bladrosset och tidig frösättning, vidgar sitt utbredningsområde, ängsskallran sprider sig snabbt genom fröspridning

inom de klövtrampade markområdena, jungfrulinet hittar nya växtplatser tack vare hjälpsamma myror och den grönvita nattviolen har ökat i antal från en handfull till ett tjugotal. Svinroten med ett stort antal bladrossetter trivs mycket bra och ett bestånd av klasefibbla blir kraftfullare för varje år. Gökärt, gulvial och rödklöver klarar utmärkt utmagringen av marken genom sin förmåga att bereda sitt eget kväve. Ängsklockan och mindre blåklockan ökar i antal för varje år genom fröspridning. Darrgräs förekommer i ganska liten mängd varje år på något växlande lokaler. Ett 20-tal exemplar av låsbräken dök upp en säsong men har sedan inte återkommit.

Några arter har jag fått hjälpa på traven: Slätterblomma, ängsvädd (några favoriter) och kungsmynta (utmärkt fjärilsväxt) har jag infört via plantering och frösådd. Hade jag väntat på naturlig invandring hade jag aldrig hunnit få uppleva dem på hemmamarken.

Den ökade mängden nektarförande blommor har fört med sig ett rikt fjärilsliv – under de senaste två åren har jag kunnat registrera 37-38 dagfjärilsarter inom tomtgränserna. Blomflugor, blombockar och andra insekter har också bidragit till den biologiska mångfalden.

Insekter är utmärkt föda till fågelungar: 12 fågelarter, från trädkrypare till spillkråka, har häckat på hemmanet under årens lopp.

Biologiska mångfaldens år 2010 – detta är mitt bidrag.

Litteratur: *Ängar*; U. Ekestam, M. Aronsson, Nils Forshed; LTs förlag
Om hävden upphör; Urban Ekestam, Nils Forshed, Naturvårdsverket

En botanisering bland botanister

Text: Erland Bohlin (pensionerad lärare i svenska och filosofi på Karro)

Ni ”galna” entusiaster som nu lägger in uppgifter om Karros herbarium på data till gagn för forskningen har kanske undrat vilka som gömmer sig bakom namnen på etiketterna? När vi för två år sedan tittade i en oerhört dammig skrubbe på vinden till ”Sibirien”, hittade vi kvarglömda högar med växter, som inte kommit med bland dem som Bertil Sterner ordnat innan de överlämnades till ÖLBS. Genom förmedling av den tidigare Karro-läraren Elisabet Kocken kunde Inga Hedgren och Herbert Kauffmann hämta sex flyttkartonger till Narva, vilket lättade mitt samvete, eftersom jag tagit på mig rollen som Karros arkivarie och gläds åt att våra samlingar kan komma till nytta.

Nu har jag blivit ombedd att berätta om några av de namn som dyker upp på etiketterna och det har lett mig till några ”rara” människoöden bland alla dem som sedan mitten av 1800-talet byggt upp samlingen. De flesta gåvor registrerades inte bara genom notiser i NA utan också i skolkatalogerna och i de årsredogörelser som alla läroverk gav ut mellan 1858 och 1961. Jag tar nu risken att komma med kända fakta för medlemmarna i ÖLBS och så att säga komma med blommor till blomsterhandlaren!

Redan 1862 uppges att sterbhuset efter **Karl August Westlund** från Götlunda skänkt ”ett vackert herbarium av omkring 900 växter, under den avlidnes studietid insamlade mestadels i Närke”.

Karl August var född 1840 och i katalogen för vt 1860, då han gick i 8:e, dvs näst högsta klassen, anges att fadern varit hemmansägare i Götlunda, men han var då död. I årsredogörelsen för 1860-61 står att Karl August ”av svår sjukdom, vilken ändades med döden d. 16 mars, var hindrad att t.v. återvända till läroverket.”

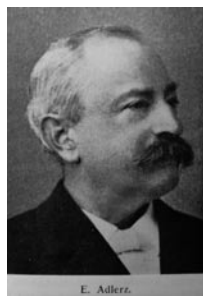
En som troligen också själv samlat åtminstone en del växterna var **Anders Gustaf Ohlsson**. År 1871 skänkte bruksägaren Olof Ohlsson ”en synnerligen värdefull gåva, bestående i en stor europeisk och algerisk växtsamling på 5 å 6000 arter, som tillhört givarens avlidne broder, studeranden A.G. Ohlsson”. De bägge bröderna var födda 1847 resp 1849 i Nora. Pappan var bruksägare och bodde på Åkerby, men han dog 1853 och både den enda systemen och mamman dog 1866. De två unga bröderna blev alltså brukspatroner. Efter vt 1865 lämnade Anders Gustaf Karro, trots att han hade två år kvar till examen. I febr 1868 dog han 20-årig av lungshot i Algeriet och begravdes där.

1875 donerade A.F. Björkman, verkmästare vid Brevens bruk, ”ett större herbarium, som tillhört hans i Algir //!< avlidne son, stud. **Theod. Björkman**, f.d. lärjunge vid lvkt”. Axel Theodor Björkman var född i april 1851 i Asker och tog studenten 1871, skrevs in vid Uppsala universitet och dog den 2 november 1873 av lungshot i Alger (fem år efter Anders Gustaf Ohlsson), 22 år gammal.

Det verkar vara en tillfällighet att skolan samma år fick en likartad gåva: ”Öman, E.E., kommissionslantmätare, Örebro: ett mycket stort herbarium av skand., sydeuropeiska och algeriska //!< växter, som tillhört hans avlidna söner, direktören **Axel Öman** och stud. vid lvkt **Erik Öman**”. Axel Öman föddes 1836 och brodern Erik 1850, han var alltså ett år yngre än Anders Gustaf Ohlsson och de bodde nästan grannar, eftersom ingenjören och kommissionslantmätaren Erik Öman bodde med sin familj på Smedstorp nära Åkerby. Sonen Erik dog i Örebro i juni 1869 som 19-årig elev vid Karro av nervfeber och hjärninflammation. Brodern Axel flyttade med föräldrarna till Örebro 1869 och hade titeln musikdirektör när han dog ogift av lungshot i augusti 1873 (37 år). Det kan nämnas att en äldre broder, Victor Emanuel Öman, blev FD och var en på sin tid känd översättare och chefredaktör för NA. Jag vågar gissningen att de algeriska växterna ursprungligen kom från Anders Gustaf Ohlsson, eftersom ingen av bröderna verkar ha varit i Alger.

1890 noteras den första gåvan av lektorn **Ernst Adlerz** och han återkommer sedan som givare under en följd av år fram till år 1906, då han skänkte skolan ”ett större mossherbarium”. Adlerz, som var född 1854 i Linköping, disputerade i Uppsala 1882 på ett botaniskt ämne. 1883 efterträdde han Carl Hartman (”son till den berömda floran”, som han tog över och utgav i ny upplaga) som lektor på

Karro. Adlerz var en av sin tids största specialister på bladmossor och på de formrika släktena Hieracium och Rubus och fick t o m Hieracium Adlerzii uppkallad efter sig. Han entusiastmerade många elevvers botaniska intresse, även om den berömda botanikprofessorn Rutger Sernander räknade sig som Hartman-elev. Adlerz testamenterade två fonder till Karro, den ena för inköp till de naturvetenskapliga samlingarna, det andra till elevstipendier. Han beskrevs alltid som en mycket elevtillvänd lärare.

Ernst Adlerz

Ett exempel på en givare, som säkert inte plockat alla växterna själv är postexpeditören **Gustaf Elgenstierna**, född 1871 i V Vingåker, som 1902 skänkte växtdubletter, bl a från Dovre i Norge. De kom ur pappans samlingar: Carl Elgenstierna (1831-1899) var postmästare i bl a Nora, Laxå och Vingåker, men fr a känd som botaniker. ”Han ägde ett av de största och vackraste enskilda herbarierna i landet.” Sonen tog studenten 1891 på Karro och följde pappan i spåren när det gällde yrkesval, men inte när det gällde att bli specialist: Gustaf blev en märkesman inom den genealogiska forskningen och utgav både Svenska adelns ättartavlor och serien ”Svensk släktkalender” tills han dog 1948. En del av uppgifterna i den här uppsatsen är hämtade ur hans verk!

Då var det kanske mer självklart att adjunkt **Per Johan Hellbom** 1903 står som givare av ”en värdefull lavsamling av 700 arter”. Han var född 1827 i Örebro av fattiga föräldrar och gick på Karro med stipendier. ”Efter hart när otroliga umbäranden erövrade han doktorsgraden vid 24 år ålder” i Uppsala. Samma år, 1851, blev han lärare vid Karro och stannade där som adjunkt till pensioneringen 1893. Han dog 1903. Att han inte blev lektor berodde på att Carl Hartman var mer meriterad, vilket ledde till att Hellbom fick ”harva i småklasserna” samtidigt som han orkade med sina vetenskapliga undersökningar och botaniska forskningsresor runt hela Sverige. Dessutom hade han tio barn. Han räknades som en samtidens främsta lichenologer och ett par lavararter har uppkallats efter honom. Under flera års ferier ordnade han Riksmuséets skandinaviska lavsamling. Listan med hans vetenskapliga skrifter är mycket lång!

1933 fick Karro åter en större gåva: ”Från framlidne landshövding Widéns sterbhus ett större skandinaviskt herbarium i 43 stora faskiklar jämte förvaringsskåp”. **Johan Widén** var född i Kumla 1856 och tog studenten på Karro 1874. Efter studier i Uppsala blev han länsnotarie i Nyköping och under ett år statsråd i civilepartementet, innan han 1906-23 var landshövding i Östersund. Han dog 1933 i Stockholm. Hans gåva var kanske ett exempel på resultatet av Carl Hartmans undervisning?

Nils Kierkegaard tog studenten på Karro 20 efter Widén. Han var född 1875 i Boo och fortsatte studierna på Ultuna, innan han så småningom blev godsägare på Ekeberg i Lillkyrka. Han var en av grundarna av Örebro läns naturskyddsförening 1924 och hade många uppdrag av olika slag. I en dödsruna 1962 talas om ”hans solskenslynne och hjärtogoda väsen” och om att han var ”en varm naturvän och kunnig florist”. 1950-1952 skänkte han Karro ”ett synnerligen vackert och omfattande fanerogamherbarium.

Major **Achates Coyet** skänkte 1954 också ett fanerogamherbarium. Han var född 1878 på Nunäs i Ekeby och tog studenten på Karro 1898. Efter avskedet från det militära ägnade han sig bl a åt trädgårdsskötsel och var framförallt en stor fruktexpert. Dessutom skötte han Saxonarkivet på stadsbiblioteket.

Låt mig så berätta om två bröder, vars namn jag inte funnit i Karros årsredogörelser, men som är väl representerade i ÖLBS's samlingar: **Anton och Kaleb Jansson**. Anton var född 1880. Pappan var snickare och dog redan 1893. De första växterna samlade Anton nära hemmet på Bygårdet, men han utvidgade snart sina jaktmarker till Reträtten osv. Han tog studenten med lysande betyg 1902, men hade inte råd att läsa vidare utan blev journalist på NA och var redaktionssekreterare

åren 1917-33. En period vikarierade han faktiskt som biologilärare på Karro. Vid sidan om var han amatörentomolog, samlade 130.000 insekter, vikarierade för en professor vid Riksmuseet och blev t ex FDhc i Uppsala 1944. När den blygsamme ungarlen dog 1963 såldes hans samling med 40.000 steklar till Lunds universitet.

Brodern Kaleb var två år äldre och fick bara vanlig folkskolebildning. Han blev registrerad som utvandrad till USA 1911, då han alltså var 33 år. Han gifte sig med en svenska och fick en son 1912. År 1914 var han skriven i Örebro igen, men 1917 blev han ånyo registrerad som invandrad till USA. Han bosatte sig i Groton, Connect. och arbetade som förman i den mekaniska branschen. Den originelle ”Salix-kungen”, kyrkoherde Johan Enander, gjorde 80-årig 1928 en forskningsresa till USA och blev då rekommenderad att be Kaleb Jansson om hjälp. ”Jansson är den bästa biologen i Amerika ... han kan alla amerikanska växter”, förklarade Enander sedan. Som botaniker och entomolog var Kaleb verkligen ren amatör, men mycket respekterad. 1930 fick han ett stipendium från Riksmuseet i Stockholm och Connecticut universitet för en botanisk expedition till Newfoundland, som dittills inte undersökts. Han dog 1960.

Det är en glädje för mig att Karros gamla herbarier får ett fortsatt liv genom ÖLBS och att de kanske t o m kan vara till nytta för vetenskapen! Det måste ju varit just det som var de många samlarnas och givarnas önskan.

Myrlilja, etikett-Elgenstierna

Svampexkursion till Lejakärret

Text: Berit Ragné. Foto: Arne Holmer

I svampexkursionen till Lejakärret den 4 september deltog 19 medlemmar från ÖLBS och Nora biologiska förening. Herbert Kaufmann ledde exkursionen.

I vackert höstväder fann vi en hel del svamp. Exkursionen denna gång var inriktad på ej ätbara svampar. Bl.a sågs fransade och fyrflikiga jordstjärnor, grönskål på ved, skarp dropptaggsvamp och kantarellvaxskivling samt flera arter spindlingar. Violgubbe växte på flera ställen i stora ringar. Michael Andersson informerade om kärrets skötsel. Vass och sly håller på att ta över så förra året slogs det med slätterbalk. I år två gånger med lie. Träd och stubbar togs också bort för att gynna orkidéerna. Kopparsliten intas mer och mer av växtlighet p.g.a. att giftet lakas ur. Det har fört med sig att en stekel samt silverbin har etablerat sig berättade Claes Eliasson. Man tror att stekeln hjälper till att pollinera guckuskon så att den förökar sig.

Violgubbe

Citronfjäril och silverstreckad pärlemorfjäril sågs och nötkräka hördes.

Herbarienytt

Text: Ingrid Engström

I början av september var det kris i Herbariet. Vid ett möte med ansvariga tjänstemän i kommunen och Länsmuseet konstaterades att Herbariet måste få ny lokal. Det har uppdragits åt kommunens fastighetsansvariga att ordna detta.

Det är viktigt att samlingarna är i god ordning inför kommande flytt. Vi fortsätter därför arbetet med att montera och sortera kollektorna enligt Thomas Karlssons Kärnväxteckning. Inga Hedgren har fått en arbetskamrat som hjälper till med registreringen. Allt tar sin tid och vi skulle behöva utöka arbetsmötena. Vi är dock väldigt glada att så många vill hjälpa till. Fler är välkomna! Vi har höstens sista arbetsmöte den 8 december och börjar igen i vecka sex eller sju. Ett särskilt utskick kommer om detta. Kolla gärna hemsidan www.olbs.se.

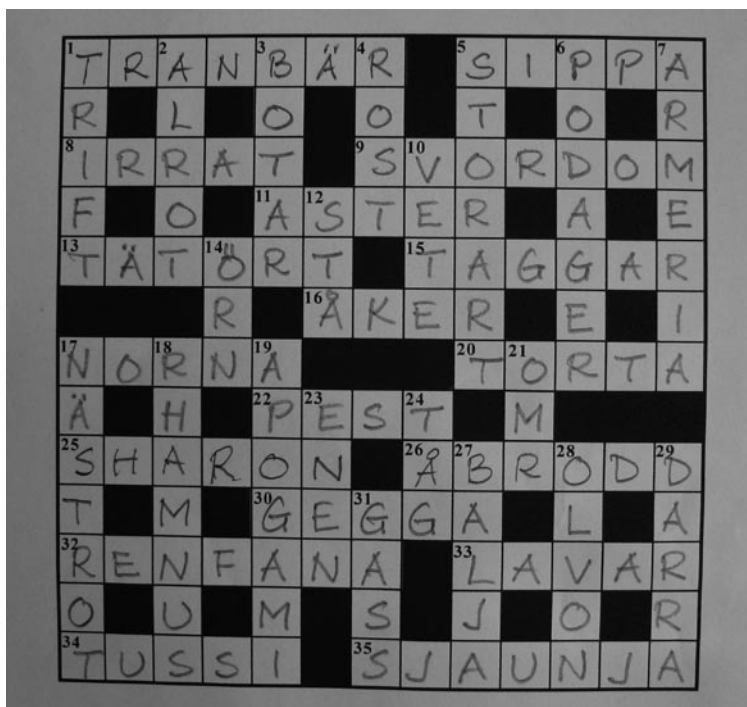
Naturkorsordet

Krysset var svårt, se kommentar av krysskonstruktören Christer Klingberg. Vinnare är Ulla Munkhammar, Örebro, som får två trisslotter. **Grattis!**

Kommentar till ordet "storart" i krysset.

Nationalencyklopedien säger följande om detta:

storart, *kollektivart*, växtart som förökar sig apomiktiskt, dvs. utan befruktning, och som uppdelas i småarter. Storarter är bl.a. björnbär, dagglåpor, majsmörblomma och ogräsmaskrosor.

Kallelse till ÖLBS årsmöte 2011

Söndagen den 27 februari kl 16.00

Plats: Vivalla kyrkcentrum, Poesigatan 20 C, Örebro (Vivalla torg).

Mötet inleds med sedvanliga årsmötesförhandlingar.

Därefter kaffeservering och föreläsare meddelas senare.

Motioner och eventuella förslag rörande hedersmedlemskap skall lämnas till styrelsen senast den 27 januari.

Kontakta styrelsen för information eller titta på ÖLBS hemsida www.olbs.se

God Jul och Gott nytt År

önskar Redaktionen

Bildtexter till sidorna 11 - 14

1	Triangeloxalis (ÅL)	9	Brudbröd (IW)	17	Herbert kysser en spindling (AH)
2	Paranasalvia (ÅL)	10	Kräkvicker (IW)	18	Fjärilsträngsel! Älggräspärlemorfjärilar och lukträs fjäril (BN)
3	Jätteslok (ÅL)	11	Rödklöver (IW)	19	Gökärt (BN)
4	Oleander (ÅL)	12	Asknätfjärillarver (AH)	20	Klasefibbla (BN)
5	Praktklocka (ÅL)	13	Kantarellvaxskivling (AH)	21	Jungfrulin (BN)
6	Asiatisk kransveronika (ÅL)	14	Fransad jordstjärna (AH)	22	Hösträngar (BN)
7	Arne Holmer vid Herr- fallsång (IW)	15	Herberts svampgenom- gång (AH)	23	Biologisk mångfald (BN)
8	Deltagare, De Vilda Blommornas Dag (IW)	16	Gul fingersvamp (AH)		

Fotografer: ÅL Åke Lindström, IW Ingela Wallin, AH Arne Holmer samt BN Björn Nordzell.

Har Du några exkursionsrapporter från våren, sommaren eller hösten?

Välkommen med Ditt bidrag. Bifoga gärna bilder!

Örebro Läns Botaniska Sällskap

ÖLBS ändamål är att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom botanikens olika grenar, att utforska floran inom länet och att verka för skydd av växtlokaler och växtsamhällen. ÖLBS är anslutet till Svenska Botaniska Föreningen.

Styrelse

Ordförande

Per Erik Persson Gamla Viken 217
713 92 Gyttoorp, tfn 0587-704 06
pererikpersson.gamlaviker@telia.com

Vice ordförande

Daniel Gustafson Hemmansvägen 3
702 17 Örebro, tfn 019-18 87 72
e-post daniel.gustafson@telia.com

Sekreterare

Inga Hedgren Stensoppsvägen 1
705 95 Örebro, tfn 073-9946016
inga.hedgren@telia.com

Kassör

Herbert Kaufmann Sofiebergsv.
6 702 29 Örebro, tfn 019-24 61 94
hekau@bredband.net

Organisationsnummer

875001-7298

Adress

Korrespondens ställs till ordföranden.

Programmet läggs också ut på ÖLBS hemsida www.olbs.se

Ledamöter

Berit Ragné Odengatan 2
713 32 Nora, tfn 0587-109 11

Owe Nilsson Utterbäcksvägen 10,
691 52 Karlskoga, 0586-728478
owe.kga@telia.com

Tomas Gustafson, Sveavägen 5, 702 14
Örebro tfn 019-320685
e-post tomas.gustafson@snf.se

Suppleanter

Lena Lindgren, Blyglansvägen 8
703 74 Örebro, tfn 019-20 17 60
stigolena@hotmail.com

Michael Andersson Tornfalkgatan
124, 703 49 Örebro tfn 073-05 23 675
primus@telia.com

Medlemsavgift 2010

Ordinarie medlem 140 kr.
Familjemedlem 70 kr (ej *Veronikan*).
Avgift inbetalas till
Plusgiro **64 26 24-1**.

Ordföranden har ordet	3
Besök vid Bonstorps och Mellringe jord- och komposthögar under 2010	
Åke Lindström	4
Klubbmurkling-lokaler i Närke	
Lars Löfgren	9
Vattenväxtkursjonen	
Ingrid Engström	10
Ängshävd förr och nu	
Björn Nordzell	15
En botanisering bland botanister	
Erland Bohlin	18
Svampexkursion till Lejakärret	
Berit Ragné	20
Herbarienytt	
Ingrid Engström	21
Naturkorsordet	21
Kallelse till ÖLBS årsmöte 2011	22

